

Tadeusz OLEJARZ¹

OPERACJE POKOJOWE NATO

Zachodząca na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych minionego stulecia transformacja systemu społeczno-politycznego wywarła konieczność przededefiniowania przeznaczenia NATO, ze względu na potrzebę szybkiej reakcji na zagrożenia bezpieczeństwa oraz trudności w rozwiązywaniu sytuacji konfliktowych za pomocą środków dyplomatycznych i politycznych. Świat na przełomie wieków nie okazał się wolny od kryzysów i wojen. W pierwszej części artykułu przedstawiono kształtowanie się teorii, a następnie praktyki działań pokojowych realizowanych w formie misji pokojowych, czyli realizację celów określonych w akcie prawnym o charakterze międzynarodowym, jakim jest uchwalona przez społeczność międzynarodową *Karta Narodów Zjednoczonych*. Praktyka stosowania postanowień Karty w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych czy konfliktów zbrojnych z udziałem kontyngentów wojskowych doprowadziła do ukształtowania się działań zwanych misjami lub operacjami pokojowymi. W opracowaniu omówiono przyjęcie przez Sojusz obowiązków wykraczających poza ramy konstytuującego organizację traktatu waszyngtońskiego. W efekcie rozszerzenia zadań oraz zgody Sojuszu na prowadzenie misji poza terytorium państw członkowskich NATO zdecydowanie wykroczyło poza typową działalność organizacji zbiorowej samoobrony i zaczęło przyjmować rolę organizacji bezpieczeństwa zbiorowego. Dotychczasowe uczestnictwo Wojska Polskiego w programie Partnerstwo dla Pokoju (PdP), członkostwo w NATO oraz wypełnianie zobowiązań sojuszniczych głównie w walce z rozprzestrzeniającym się światowym terroryzmem spowodowały użycie wydziałów z SZ RP związków taktycznych, oddziałów czy pododdziałów – podstawę prawną użycia jednostek WP poza granicami kraju opisano w kolejnej części artykułu.

Słowa kluczowe: operacje pokojowe ONZ, NATO, Wojsko Polskie w NATO

1. WPROWADZENIE

W roku 1956 została wypracowana koncepcja użycia sił pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)² jako jednego z środków służących pokojowemu rozwiązywaniu konfliktów³. Główne cele sił pokojowych to⁴:

- rozdzielanie stron konfliktu;
- nadzorowanie wycofywania wojsk;
- przestrzeganie przyjętych porozumień.

Siły pokojowe ONZ rozmieszcza się w strefie rozdzielania za zgodą zwaśnionych stron. Kontyngenty wojskowe⁵ powinny być powoływane z niezaangażowanych państw, na zasadzie dobrowolnego (ochotniczego) ich uczestnictwa; siły pokojowe nie mogą się

¹ Tadeusz Olejarz, dr, Zakład Nauk Humanistycznych, Politechnika Rzeszowska, Al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, tel. 17 743 23 37, e-mail: olejarz@prz.edu.pl

² *Karta Narodów Zjednoczonych*, art. 42.

³ J. Ciechański, I. Wyciechowska, *Teoria pokoju a Organizacja Narodów Zjednoczonych, Sprawy Międzynarodowe*, „Akademia Dyplomatyczna” 1990/6, s. 51.

⁴ *Ibidem*, s. 14.

⁵ Wydzielona jednostka wojskowa, przeznaczona do udziału w zagranicznej operacji wojskowej.

angażować po żadnej ze stron konfliktu i są zobligowane do bezwzględnego przestrzegania zasady bezstronności. Sekretarz generalny ONZ sprawuje kontrolę nad działaniem tych sił. Wypracowane wówczas normy są obecnie traktowane jako fundamentalne zasady operacji utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa⁶.

Operacje pokojowe są ustanawiane przez Radę Bezpieczeństwa jako organ ONZ odpowiedzialny za utrzymywanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Rada decyduje o wielkości operacji, jej głównych celach i czasie trwania. Ponieważ ONZ nie dysponuje własną policją ani armią, członkowie ONZ decydują o udziale swoich sił i deklarują je do udziału w operacji⁷.

Obecnie istnieją trzy typy operacji⁸ prowadzonych przez ONZ, są to⁹:

1. Operacje Pierwszej Generacji, zwane także jako tradycyjne operacje pokojowe (*traditional peacekeeping*)¹⁰ – prowadzone w latach 1956–1988 (okres zimnej wojny). Głównymi zadaniami sił pokojowych ONZ było: monitorowanie, obserwacja strefy rozdzielenia i kontrola przestrzegania przyjętych porozumień. Przykładem takiej operacji jest misja UNTSO¹¹.
2. Operacje Drugiej Generacji – to operacje wielofunkcyjne, powoływane w celu zakończenia konfliktu wewnętrznego¹². Oprócz kontyngentu wojskowego do operacji włączono również personel (kontyngent) cywilny. Działania polegały na zapewnieniu warunków do przerwania walk oraz między innymi do przeprowadzenia akcji humanitarnych, wolnych wyborów lub innych celów określonych mandatem¹³. Pierwsze tego typu operacje to: Grupa Przejściowa Pomocy ONZ w Namibii (UNTAG¹⁴ 1989–1990) oraz Tymczasowa Administracja ONZ w Kambodży (UNTAC¹⁵ 1992–1993).
3. Operacje Wymuszania Pokoju – użycie siły w celu zmuszenia stron konfliktu do przestrzegania odpowiednich postanowień Rady Bezpieczeństwa. Jest to więc odejście od zasady bezstronności, która stanowiła podstawową regułę tradycyjnych operacji pokojowych ONZ. Przykładem takich operacji są działania podjęte przez

⁶ J. Ciechański, I. Wyciechowska, *op. cit.*, s. 15; P. Hudyma, *Udział wojsk polskich w misjach zagranicznych o charakterze pokojowym i stabilizacyjnym, w latach 1953–2008*, praca doktorska, mps, Poznań 2011, s. 13–15.

⁷ Zob. R. Ivančík, V. Jurčák, *Peace Operations of International Crisis Management*, Ostrwiec Świętokrzyski 2013.

⁸ Zob. S. Kinloch-Pichat, *International Peacekeeping, Disarmament and International Force: A Circular Proposition (Peacekeeping: evolution or extinction?)*, „Disarmament Forum” 2000/3, s. 5, F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1998, s. 19, A. Skowroński, *Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych*, AON, Warszawa 1997, s. 19–23.

⁹ A. Józwiak, Cz. Marcinkowski, *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, AON, Warszawa 2002, s. 13; F. Gągor, K. Paszkowski, *op. cit.*, s. 18–20.

¹⁰ M. Baran, *Zabezpieczenie logistyczne Polskiego Kontyngentu Wojskowego w misji pokojowej (na przykładzie KFOR)*, praca studyjna – maszynopis, AON, Warszawa 2003, s. 12.

¹¹ Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Nadzoru Rozejmu (UNTSO, *United Nations Truce Supervision Organization*), powołana rezolucją RB ONZ nr 50/1948 r. (J. Rydzikowski, *Słownik ONZ*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000, s. 148).

¹² I. Popiuk-Rysińska, *Ewolucja operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych po zimnej wojnie*, „Stosunki Międzynarodowe” 27/1 (2003), s. 24.

¹³ Zob. M. Soja, *Stosunki UE–NATO w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego i obrony na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.

¹⁴ Grupa Przejściowa Pomocy NZ w Namibii (UNTAG, *United Nations Transition Assistance Group in Namibia*).

¹⁵ Tymczasowa Administracja NZ w Kambodży, (UNTAC, *United Nations Transitional Authority in Cambodia*).

ONZ na Bałkanach w misjach IFOR (*Implementation Forces*), SFOR (*Stabilization Forces*) czy KFOR (*Kosovo Forces*)¹⁶.

Zakończenie zimnej wojny przyniosło zmianę koncepcji strategicznej Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO, *North Atlantic Treaty Organization*). W 1991 r. została przyjęta tzw. nowa koncepcja strategiczna. Zakładała ona utrzymanie wystarczających sił konwencjonalnych i nuklearnych zdolnych do odstraszenia ewentualnych agresorów i prowadzenie działań zapobiegających ewentualnym konfliktom zbrojnym na świecie. Nowa koncepcja strategiczna wprowadziła pojęcie operacji spoza artykułu V Traktatu Północnoatlantyckiego (od miejsca podpisania zwany też traktatem waszyngtońskim)¹⁷, którymi są operacje reagowania kryzysowego¹⁸, czyli działania przy użyciu sił zbrojnych, skierowane na usuwanie przyczyn sytuacji kryzysowych lub kryzysów zagrażających regionalnemu lub światowemu bezpieczeństwu oraz powodujących naruszenie praw człowieka, czyli sojusznicze, wielonarodowe i wielofunkcyjne działania militarne i niemilitarne, wychodzące w swych celach militarnych poza artykuł V traktatu¹⁹.

2. MISJE POKOJOWE PROWADZONE PRZEZ NATO

Po rozpadzie Układu Warszawskiego, a w ślad za tym w obliczu zmian sytuacji wojskowo-politycznej na świecie, członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego rozpoczęli opracowywanie doktryny działania. Bardzo istotne było stworzenie celów i zadań w nowej rzeczywistości geopolitycznej. Priorytetem stały się szeroko pojęte misje pokojowe i stabilizacyjne prowadzone na podstawie mandatu politycznego ONZ²⁰. Wpływ na to miała również zmiana stanowiska wobec operacji wykraczających poza ramy artykułu V traktatu²¹.

Ważną regułą dla jednostek wykonujących zadania w układzie sojuszniczym jest wymóg bycia przygotowanym do realizacji różnych zadań w zależności od rodzaju zagrożeń. W jednym z głównych dokumentów normatywnych NATO, ATP-35(B)²², wyróżnia się trzy rodzaje stanów w stosunkach pomiędzy państwami:

- pokój;
- wojna;
- operacje militarne inne niż wojna.

Wyodrębnienie operacji militarnych innych niż wojna (MOOTW, *military operations other than war*) z zadań, które mogą być realizacji przez siły NATO, wyniknęło z ogłoszenia w 1992 r. woli NATO do wspierania, zgodnie ze swymi własnymi procedurami, operacji pokojowych prowadzonych pod patronatem Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE)²³ i ONZ.

¹⁶ *Międzynarodowa solidarność. Operacje pokojowe ONZ, NATO i UE*, red. J. Dobrowolska-Polak, „IZ Policy Papers” 3/ I (2009), s. 25–26, A. Józwiak, Cz. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 20.

¹⁷ Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r. DzU 2000 nr 87, poz. 970.

¹⁸ J.W. Machniak, *Dowodzenie w operacjach antykryzysowych i połączonych*, AON, Warszawa 2003, s. 16–19.

¹⁹ A. Czupryński, *Współczesna sztuka operacyjna*, AON, Warszawa 2009, s. 240–250.

²⁰ W. Pszenny, *Kryteria udziału Rzeczypospolitej Polskiej w sojuszniczych operacjach wspierania pokoju*, „Myśl Wojskowa” 2003/2, s. 46–47.

²¹ *Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa*, red. L. Łukaszuk, AON, Warszawa 1999, s. 27, <http://www.nato.int/docu/other/pl/treaty-pl.htm>.

²² *Doktryna Taktyczna Sił Lądowych ATP-35 (B)*, tłum. A. Szydłowski, Warszawa 1997.

²³ Do 1994 r. używano nazwy Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, a następnie przyjęto nazwę Organi-

Powołując się na definicję zawartą w AJP-01(A)²⁴, należy wskazać, że operacje militarne inne niż wojna są definiowane jako szeroki zakres działań, podczas których możliwości militarne są wykorzystywane do celów innych niż działania bojowe. W sytuacjach kiedy potencjalny konflikt zagraża pokojowi, siły wojskowe mogą zostać użyte w celu przywrócenia pokoju lub w celu stabilizacji sytuacji²⁵.

Do operacji innych niż wojna zalicza się między innymi Operacje Wspierania Pokoju²⁶, które obejmują takie działania jak²⁷:

1. Zapobieganie konfliktom (*conflict prevention*) – zawiera różne działania, zwłaszcza te, które są zgodne z rozdziałem VI Karty NZ, obejmujące inicjatywy dyplomatyczne, prewencyjne rozmieszczenie wojsk, zmierzające do zapobiegania nasilaniu się sporów i przeobrażeń w konflikt zbrojny oraz jego ewentualnego rozprzestrzeniania się.
2. Tworzenie pokoju (*peacemaking*) – to działania dyplomatyczne zrealizowane po rozpoczęciu konfliktu w celu osiągnięcia (ustanowienia) porozumienia. Mogą one zawierać pośrednictwa, mediacje, pojednanie i takie działania jak izolacja dyplomatyczna i sankcje.
3. Utrzymanie pokoju (*peacekeeping*) – to ograniczenie, łagodzenie lub zakończenie działań zbrojnych między państwami lub państwa za pomocą bezstronnej interwencji strony trzeciej, zorganizowanej i prowadzonej przez społeczność międzynarodową z użyciem sił zbrojnych i komponentu cywilnego w celu uzupełnienia politycznego procesu rozwiązywania konfliktów oraz przywrócenia i utrzymania pokoju. Prowadzone jest zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty NZ.
4. Wymuszanie pokoju (*peace enforcement*) – działania zgodne z rozdziałem VII Karty NZ, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Operacje takie mogą być prowadzone w wypadku konfliktu międzypaństwowego i wewnętrznego, zwłaszcza w celach humanitarnych lub gdy przestały działać instytucje państwowe.
5. Budowanie pokoju (*peace building*) – to działania po konflikcie zmierzające do umacniania i utrwalania rozwiązań politycznych w celu uniknięcia ponownego konfliktu.
6. Operacje humanitarne (*humanitarian operations*) – misje prowadzone w celu ulżenia ludzkiemu cierpieniu, szczególnie w okolicznościach, gdy odpowiedzialne w tym rejonie władze nie są zdolne, aby zabezpieczyć odpowiednie zaopatrzenie i usługi dla ludności.

Dowództwo Sojuszu w uzgodnieniu z innymi instytucjami opracowało wspólną doktrynę prowadzenia operacji wspierania pokoju, która ustala między innymi istotne warunki zaangażowania Sojuszu w takich operacjach, a mianowicie²⁸:

zacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE).

²⁴ *Allied Joint Operations Doctrine, AJP-01(A)*, MAS, Brussels 1998.

²⁵ Por. T. Bąk, *Udział i sojusznicze współdziałanie żołnierzy WP w operacji pokojowej NATO w Kosowie*, AON, Warszawa 2002, s. 12.

²⁶ T. Bąk, *Misje stabilizacyjne i operacje pokojowe metodą rozwiązywania konfliktów militarnych*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 163/1 (2012), s. 200–201.

²⁷ M. Marszałek, *Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO*, AON, Warszawa 1999, s. 14, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/globalne_bezpieczenstwo.php#zk.

²⁸ F. Gągor, K. Paszkowski, *op. cit.*, s. 27–28

- sprawowanie politycznego kierownictwa operacji przez uznaną organizację międzynarodową, na przykład ONZ lub OBWE, która zwraca się do NATO o wsparcie takiej operacji, opracowuje jej jasny i dokładny mandat oraz wyznacza szefa misji działającego w jej imieniu;
- wola wszystkich stron konfliktu do jego politycznego rozwiązania oraz zgoda państwa gospodarza i pozostałych stron konfliktu na rozmieszczenie sił pokojowych;
- zgoda wszystkich państw członkowskich Sojuszu na jego zaangażowanie w danej operacji i dobrowolny udział w niej poszczególnych państw członkowskich.

Decyzję o udziale NATO w operacji pokojowej podejmuje Rada Północnoatlantycka (NAC, *North Atlantic Council*) na wniosek państwa lub grupy państw członkowskich albo Sekretarza Generalnego NATO, zgłoszony na prośbę Rady Bezpieczeństwa ONZ lub Stałej Rady OBWE, które określają mandat takiej operacji. Podczas konsultacji Rada Północnoatlantycka uzgadnia polityczne cele udziału Sojuszu w planowanej operacji. Rozpatrując taki wniosek, Rada Północnoatlantycka poleca władzom wojskowym NATO dokonanie oceny sytuacji wojskowej oraz opracowanie ogólnych planów przyszłej operacji. Plany takie obejmują²⁹:

- koncepcję działania;
- zalecany skład zaangażowanych sił;
- organizację ich dowodzenia;
- zadania do realizacji oraz przewidywany czas ich wykonania.

Przygotowując plany, władze wojskowe konsultują zakres udziału Sojuszu bezpośrednio z odpowiednimi organami ONZ lub OBWE. Prowadzą również rozmowy z władzami wojskowymi państw członkowskich w sprawie możliwości wydzielenia sił i środków potrzebnych do przeprowadzenia operacji. W wyniku prowadzonych prac władze wojskowe NATO, przez Komitet Wojskowy, przedstawiają Radzie Północnoatlantyckiej rekomendacje w sprawie zaakceptowania lub odrzucenia udziału Sojuszu w operacji albo potrzeby zmiany politycznych celów takiego udziału. Decyzja Rady Północnoatlantyckiej o udziale NATO w operacji pokojowej zawiera konkretne wytyczne dla władz wojskowych NATO w zakresie dotyczącym celów politycznych i ewentualnych ograniczeń udziału Sojuszu w planowanej operacji. Dowódcę Sił rekomenduje Radzie Północnoatlantyckiej Komitet Wojskowy.

Po wyznaczeniu Dowódcy Sił zadania dla niego określa Wyższe Dowództwo NATO [Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO na Atlantyku (SACLANT, *Supreme Allied Command Atlantic*) lub Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (SHAPE, *Supreme Headquarters Allied Powers Europe*). Dowódca Sił opracowuje wstępny plan operacji, który po zatwierdzeniu przez Wyższe Dowództwo NATO zostaje przez nie przedstawiony do akceptacji Komitetowi Wojskowemu i Radzie Północnoatlantyckiej. Stanowi on podstawę do opracowania precyzyjnego planu, który jest zatwierdzany w taki sam sposób. W czasie opracowywania planów operacji Wyższe Dowództwo NATO przekazuje władzom państw członkowskich i odpowiednim organom NATO informację uprzedzającą o ewentualności realizacji planu operacji. Informacja ta jest poleceniem zwiększenia gotowości wybranych sił zgodnie z planem, a w razie potrzeby

²⁹ M. Baran, *op. cit.*, s. 19.

przygotowania także sił dodatkowych. W odpowiedzi na to władze państw członkowskich przesyłają informację o gotowości do wydzielenia sił (FORCEPREP, *Force Preparation Report*)³⁰. Wyższe Dowództwo NATO występuje wówczas do Komitetu Planowania Obronnego Rady Północnoatlantyckiej z prośbą o zgodę na realizację planu operacji (ACTREQ, Acting Request). Po uzyskaniu zgody dowództwo to przekazuje władzom państw członkowskich rozkaz wydzielenia sił zgodnie z planem (ACTORD, *Acting Order*) i wysłanie ich do rejonu operacji. Po przybyciu w rejon przeznaczenia wydzielone siły państw członkowskich zostają podporządkowane odpowiednim dowódcom NATO³¹.

W czasie trwania operacji Wyższe Dowództwo NATO składa Komitetowi Wojskowemu, a w razie potrzeby również Radzie Północnoatlantyckiej, okresowe raporty ze stanu realizacji operacji³².

Pakt Północnoatlantycki dysponuje jednostkami natychmiastowego i szybkiego reagowania, dzięki czemu może rozpocząć działanie niemal natychmiast, a proces tworzenia sił ONZ trwa zwykle kilka miesięcy. Oczywiście więc jest, że misje NATO są lepszym rozwiązaniem, zwłaszcza w sytuacjach, kiedy siły zbrojne trzeba skierować w rejon misji w krótkim terminie. Nie budzi wątpliwości, że NATO dysponuje obecnie odpowiednimi środkami do rozwiązywania międzynarodowych konfliktów. Sojusz jednoczy bowiem wszystkie państwa w wysiłkach na rzecz utrzymania pokoju, zapewniając społeczności międzynarodowej zintegrowane struktury militarne do realizacji tych celów.

Po przystąpieniu Polski w marcu 1999 r. do Paktu Północnoatlantyckiego, najważniejszym zadaniem było osiągnięcie przez polską armię, wymaganej gotowości do wspólnych działań z innymi armiami Sojuszu w ramach połączonych operacji (*Joint Operations*), czyli skoordynowanych w czasie i przestrzeni przedsięwzięć militarnych i niemilitarnych planowanych przez kierownictwo strategiczne i realizowane przez jednolite dowództwo operacyjne dla osiągnięcia celu strategicznego, w którym biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych z co najmniej dwóch państw. Mogą w niej uczestniczyć również instytucje i organizacje pozamilitarne. Operacje połączone mogą wynikać ze zobowiązań ujętych w artykule V traktatu waszyngtońskiego lub konieczności reagowania kryzysowego, jak też mogą być operacjami pokojowymi³³.

Wśród wymagań, jakie zostały postawione wytypowanym jednostkom polskich Sił Zbrojnych do współdziałania z NATO, było między innymi ich szkolenie zgodnie ze wspólną doktryną i procedurami NATO, a także przygotowanie wydzielonych komponentów sił głównych do uczestnictwa we wspólnych międzynarodowych działaniach³⁴.

³⁰ Ch. Tuschhoff, *The impact of NATO's Defense Planning and Force Generation of Member States*, [w:] *NATO's Post-Cold War Politics: The Changing Provision of Security*, red. S. Mayer, Basingstoke, Palgrave 2014, s. 194–214.

³¹ A. Mattelaer, *Wymagania dotyczące dowodzenia i kontroli w operacjach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony*, [w:] *System planowania i dowodzenia misjami Unii Europejskiej. Struktura, problemy, możliwości reform*, red. M. Terlikowski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2011, s. 19–26.

³² F. Gągor, K. Paszkowski, *op. cit.*, s. 94–95.

³³ J. Solarz, *Doktryny militarne XX wieku*, Avalon, Kraków 2009, s. 510.

³⁴ T. Bąk, *Udział...*, s. 11, R. Kupiecki, *Stosunki Polska–NATO*, [w:] *Polska w NATO*, red. R. Kupiecki, M. Sielatycki, CODN, Warszawa 2002, s. 37–52.

3. PODSTAWY PRAWNE UDZIAŁU ŻOŁNIERZY I JEDNOSTEK SIŁ ZBROJNYCH RP W OPERACJACH NATO

Przystąpienie Polski do Paktu Północnoatlantyckiego stało się przyczynkiem do uporządkowania prawa wewnętrznego oraz zasady prowadzenia polityki międzynarodowej do artykułów traktatu³⁵. Na tej podstawie zobowiązano się do udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) w operacjach wspierania pokoju. Podstawy unormowań prawnych regulujących udział polskich żołnierzy w działaniach poza granicami kraju są zawarte w Konstytucji³⁶, która zgodnie z art. 8 jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie art. 9 Konstytucji stwierdza się, że Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego. W myśl postanowień zawartych w art. 87 źródłem prawa – obok samej Konstytucji – są ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. Artykuł 91 Konstytucji szczegółowo opisuje sposób traktowania umowy międzynarodowej, po ogłoszeniu jej w Dzienniku Ustaw. Stanowi ona część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana. Wprost do zasad użycia Sił Zbrojnych poza granicami kraju odnosi się art. 117 Konstytucji, w którego myśl postanowień „zasady użycia sił zbrojnych poza granicami kraju Rzeczypospolitej Polskiej określa ratyfikowana umowa lub ustawa”. Określa on, kto i w jakim zakresie sprawuje kierownicze funkcje w stosunku do sił zbrojnych, reguluje art. 134 Konstytucji, który jednocześnie odwołuje się do ustawy co do szczegółowych uprawnień osób funkcyjnych sprawujących kierownicze funkcje w Siłach Zbrojnych³⁷.

Zgodnie z Konstytucją kolejnym źródłem prawa, stanowiącym podstawę kierowania żołnierzy do pełnienia służby w ramach międzynarodowych misji pokojowych, są ustawy. Kluczową ustawą regulującą tę problematykę jest „Ustawa o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa”³⁸. W myśl postanowień zawartych w tej ustawie użycie SZ RP poza granicami państwa oznacza między innymi obecność jednostek wojskowych w celu udziału w³⁹:

- konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojusznicznych;
- misji pokojowej;
- akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom;
- akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych.

O użyciu jednostek wojskowych w wymienionych sytuacjach poza granicami państwa postanawia Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów w sytuacji określonej w pkt 1 i 2 lub Prezesa Rady Ministrów – w sytuacjach określonych w pkt 3, niezwłocznie powiadamiając o swoim postanowieniu marszałków Sejmu i Senatu. Natomiast decyzję o skierowaniu jednostki wojskowej do akcji humanitarnej podejmuje minister obrony narodowej⁴⁰.

W postanowieniu o skierowaniu jednostki wojskowej poza granice Polski określa się⁴¹:

- jednostkę wojskową, jej nazwę, stan osobowy oraz czas pobytu poza granicami

³⁵ Zob. B. Balcerowicz, *Rola Polski w NATO*, Warszawa 1999.

³⁶ DzU 1997 nr 78, poz. 483.

³⁷ Por. *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, [red.] A. Józwiak, AON, Warszawa 2002, s. 49–50, M. Baran, *op. cit.*, s.21.

³⁸ DzU 2014 poz. 1510.

³⁹ *Ibidem*, art. 2.

⁴⁰ *Ibidem*, art. 3 i 4.

⁴¹ T. Bąk, *Udział...*, s. 198.

- państwa;
- cel, w jakim ma być użyta jednostka wojskowa, zadań oraz obszar działania;
- system kierowania i dowodzenia, wskazanie organu organizacji międzynarodowej, któremu jednostka będzie podporządkowana w czasie pobytu poza granicami;
- organy administracji rządowej odpowiedzialne za współpracę z kierowniczymi organami organizacji międzynarodowej w zakresie kierowania działalnością i zaopatrywania jednostki wojskowej wykonującej zadania podczas działań poza granicami państwa;
- uzbrojenie i sprzęt wojskowy;
- trasy i czas przegrupowania się jednostki wojskowej w wypadku tranzytu.

W przypadku konieczności przedłużenia lub skrócenia okresu użycia jednostki poza granicami państwa, decyzję podejmuje również prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Wymogi ustawy dotyczą żołnierzy czynnej służby wojskowej i pracowników cywilnych wojska wykonujących lub przewidzianych do wykonywania zadań poza granicami państwa. Osoby wykonujące zadania poza granicami państwa podlegają przepisom dyscyplinarnym, karnym i porządkowym obowiązującym w RP, jak również wiążącego Rzeczypospolitą Polską prawa międzynarodowego⁴².

Następnym dokumentem stanowiącym wytyczne do kierowania jednostek SZ RP oraz żołnierzy polskich do udziału w misjach pokojowych to Strategia Bezpieczeństwa RP przyjęta przez Radę Ministrów w 2000 roku, w myśl której: Polska dąży do tego, aby użycie siły na arenie międzynarodowej było wyłącznie realizacją prawa do obrony przewidzianego w Karcie NZ lub też w kontekście operacji realizowanych na podstawie mandatu społeczności międzynarodowej⁴³.

Kolejnymi dokumentami normatywnymi, które w myśl Konstytucji regulują pobyt żołnierzy SZ RP poza granicami państwa, są Rozporządzenia Rady Ministrów i Ministra Obrony Narodowej.

Obecnie obowiązują następujące akty normatywne:

- Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z 16 grudnia 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad i trybu finansowania przygotowania i działania jednostek wojskowych poza granicami państwa (DzU 2015 poz. 84);
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z 27 listopada 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie należności pieniężnych żołnierzy zawodowych pełniących służbę poza granicami państwa (DzU 2014 poz. 1787);
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 4 września 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (DzU 2014 poz. 1414);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 24 lutego 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych uprawnień i obowiązków żołnierzy niezawodowych pełniących służbę poza granicami państwa (DzU 2009 nr 38, poz. 301);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 2 marca 2007 r. zmieniające rozporządze-

⁴² DzU 2014 poz. 1510, art. 7.

⁴³ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r.*, mon.gov.pl/dokumenty/.

nie w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa (DzU 2007 nr 41, poz. 259);

- Rozporządzenie Rady Ministrów z 23 grudnia 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych uprawnień i obowiązków żołnierzy zawodowych pełniących służbę poza granicami państwa (DzU 2003 nr 223, poz. 2223).

Przygotowując wysłanie jednostek wojskowych w rejon konfliktu, organizacja międzynarodowa zwraca się drogą dyplomatyczną do rządów państw członkowskich z prośbą o wydzielenie do niej odpowiednich sił i środków⁴⁴.

Po otrzymaniu prośby Minister Spraw Zagranicznych RP powiadamia Prezesa Rady Ministrów oraz szefów zainteresowanych resortów. Konsultacje w sprawie jej przyjęcia bądź odrzucenia są prowadzone głównie w ramach międzyresortowej komisji, której skład w razie potrzeby może być uzupełniany przedstawicielami innych instytucji państwowych oraz ekspertami. W konsultacjach tych mogą brać udział przedstawiciele Urzędu Prezydenta RP.

W Ministerstwie Obrony Narodowej odpowiednie komórki podległe podsekretarzowi stanu ds. współpracy z zagranicą oraz szefowi Sztabu Generalnego WP dokonują analizy aktualnych możliwości organizacyjno-finansowych resortu i wypracowują propozycję wydzielenia kontyngentu wojskowego do planowanej operacji. Propozycja ta jest podstawą opracowywanego przez Komisję wspólnego stanowiska, przedstawianego Radzie Ministrów w celu przedłożenia odpowiedniego wniosku prezydentowi. Decyzja prezydenta przekazywana jest za pomocą środków dyplomatycznych odpowiednim organom organizacji międzynarodowej.

W wypadku pozytywnej decyzji w ramach komisji ustala się zadania poszczególnych resortów wynikające z decyzji o udziale w danej misji. Zadania te mogą być określone w odpowiednim akcie prawnym albo w protokole z posiedzenia Rady Ministrów.

W resorcie Obrony Narodowej wydawane są następnie decyzje, zarządzenia i rozkazy. Po ich wejściu w życie rozpoczyna się proces przygotowania kontyngentu do wysłania w rejon misji i wykonywania zadań mandatowych. W koncepcjach działania Sojuszu w sytuacjach kryzysowych operacje pokojowe stanowią główny wojskowy mechanizm przeciwdziałania polityczno-militarnym zagrożeniom kryzysowym. Zgodnie z założeniami w tych operacjach będą wykorzystywane głównie siły natychmiastowego i szybkiego reagowania, których czas gotowości do działania wynosi od kilku do kilkunastu dni.

4. ZAKOŃCZENIE

Zmiany polityczne i militarne w Europie oraz na świecie, w tym załamanie się dwubiegunowej struktury bezpieczeństwa międzynarodowego, nie rozwiązały problemów nurtujących społeczeństwa⁴⁵. Konflikty zbrojne i wojny lokalne pozostały sposobem i metodą na rozwiązywanie problemów etnicznych, terytorialnych, religijnych czy ekonomicznych.

⁴⁴ F. Gałgor, K. Paszkowski, *op. cit.*, s. 212.

⁴⁵ Zob. A. Olak, M. Labuzik, *Europska Unia. Vybrané Témy*, Stowarzyszenie „Edukacja Nauka Rozwój”, Ostrowiec Św. 2013.

Przystąpienie nowych państw do NATO oraz transformacje polityczno-ustrojowe w Europie Środkowej wymusiły przeobrażenia w sytuacji międzynarodowej i wywołały tym samym zmiany w doktrynie i strategii NATO. Zostało to już zapoczątkowane deklaracją londyńską 6 lipca 1990 r., w której między innymi zawarto postanowienia o udzielaniu pomocy Radzie Bezpieczeństwa ONZ w realizacji misji pokojowych. Szczegółowe założenia zawarto w Deklaracji Szeffów Państw i Rządów NATO uczestniczących w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Brukseli 10 i 11 stycznia 1994 r.⁴⁶. W dokumencie tym potwierdzono ofertę wspierania przez NATO operacji pokojowych prowadzonych z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Polska z chwilą wstąpienia do NATO złożyła deklarację wydzielenia określonych sił do prowadzenia wspólnych misji pokojowych. Siły te działają na zasadach określonych w procedurach operacyjnych NATO i na podstawie uzgodnionego pomiędzy członkami wielonarodowego kontyngentu planu operacyjnego. Współpraca z NATO w ramach operacji pokojowych stanowi jeden z ważniejszych elementów SZ RP. Dostosowanie prawodawstwa oraz armii do standardów Sojuszu było najważniejszym zadaniem. Większość z tych celów dotyczyło szeroko rozumianej logistyki, to znaczy przygotowania infrastruktury wojskowej do ewentualnego przyjęcia wojsk Paktu, udoskonalenia łączności i systemów logistycznych, odpowiedniego szkolenia jednostek do działań poza granicami kraju.

Przyjęcie Polski do NATO wymusiło kierunki restrukturyzacji i rozwoju polskich sił zbrojnych, które umożliwiły współdziałanie pomiędzy armiami państw Sojuszu. Uczestnictwo WP w działaniach poza granicami kraju było i jest sprawdzianem naszych możliwości w nowym układzie militarnym.

NATO przebyło długą drogę w dziedzinie operacji pokojowych od początku lat dziewięćdziesiątych. Przeprowadziło serię udanych operacji realizowanych z mandatu ONZ na Bałkanach, a obecnie zaangażowane jest w trudną misję w Afganistanie.

LITERATURA

- [1] *Allied Joint Operations Doctrine, AJP-01(A)*, MAS, Brussels 1998.
- [2] Balcerowicz B., *Rola Polski w NATO*, Warszawa 1999.
- [3] Baran M., *Zabezpieczenie logistyczne Polskiego Kontyngentu Wojskowego w misji pokojowej (na przykładzie KFOR)*, praca studyjna – maszynopis, AON, Warszawa 2003.
- [4] Bąk T., *Misje stabilizacyjne i operacje pokojowe metodą rozwiązywania konfliktów militarnych*, „Zeszyty Naukowe WSOWL” 163/1 (2012).
- [5] Bąk T., *Udział i sojusznicze współdziałanie żołnierzy WP w operacji pokojowej NATO w Kosowie*, AON, Warszawa 2002.
- [6] Ciechański J., Wyciechowska I., *Teoria pokoju a Organizacja Narodów Zjednoczonych, Sprawy Międzynarodowe*, „Akademia Dyplomatyczna” 1990/6.
- [7] Czupryński A., *Współczesna sztuka operacyjna*, AON, Warszawa 2009.
- [8] *Doktryna Taktyczna Sił Lądowych ATP-35 (B)*, tłum. A. Szydłowski, Warszawa 1997.
- [9] Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1998.
- [10] <http://www.nato.int/docu/other/pl/treaty-pl.htm>.
- [11] http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/globalne_bezpieczenstwo.php#zk.
- [12] <http://www.act.nato.int/>.

⁴⁶ B. Piekarski, *Zabezpieczenie logistyczne jednostek SZ RP realizujących zadania w misjach pokojowych*, AON, Warszawa 1998, s. 4–6.

- [13] Hudyma P., *Udział wojsk polskich w misjach zagranicznych o charakterze pokojowym i stabilizacyjnym, w latach 1953–2008*, praca doktorska – mps, Poznań 2011.
- [14] Ivančík R., Jurčák V., *Peace Operations of International Crisis Management*, Ostrwiec Świętokrzyski 2013.
- [15] Józwiak A., Marcinkowski Cz., *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, AON, Warszawa 2002.
- [16] *Karta Narodów Zjednoczonych*.
- [17] Kinloch-Pichat S., *International Peacekeeping, Disarmament and International Force: A Circular Proposition, (Peacekeeping: evolution or extinction?)*, „Disarmament Forum” 2000/3.
- [18] Kupiecki R., *Stosunki Polska – NATO*, [w:] *Polska w NATO*, red. R. Kupicki, M. Sielatycki, CODN, Warszawa 2002.
- [19] Machniak J.W., *Dowodzenie w operacjach antykryzysowych i połączonych*, AON, Warszawa 2003.
- [20] Marszałek M., *Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO*, AON, Warszawa 1999.
- [21] Mattelaer A., *Wymagania dotyczące dowodzenia i kontroli w operacjach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony*, [w:] *System planowania i dowodzenia misjami Unii Europejskiej. Struktura, problemy, możliwości reform*, red. M. Terlikowski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2011.
- [22] *Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa*, red. L. Łukaszuk, AON, Warszawa 1999.
- [23] *Międzynarodowa solidarność. Operacje pokojowe ONZ, NATO i UE*, red. J. Dobrowolska-Polak, „IZ Policy Papers” 3/I (2009).
- [24] Olak A., Labuzik M., *Europejska Unia. Wybrane Témy*, Stowarzyszenie „Edukacja Nauka Rozwój”, Ostrowiec Św. 2013.
- [25] Piekarski B., *Zabezpieczenie logistyczne jednostek SZ RP realizujących zadania w misjach pokojowych*, AON, Warszawa 1998.
- [26] Popiuk-Rysińska I., *Ewolucja operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych po zimnej wojnie*, „Stosunki Międzynarodowe” 27/1 (2003).
- [27] Pszeny W., *Kryteria udziału Rzeczypospolitej Polskiej w sojuszniczych operacjach wspierania pokoju*, „Myśl Wojskowa” 2003/2.
- [28] Rydzkowski J., *Słownik ONZ*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000.
- [29] Skowroński A., *Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych*, AON, Warszawa 1997.
- [30] Soja M., *Stosunki UE-NATO w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego i obrony na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- [31] Solarz J., *Doktryny militarne XX wieku*, Avalon, Kraków 2009.
- [32] *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r.*, mon.gov.pl/dokumenty/.
- [33] Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r., DzU 2000 nr 87, poz. 970.
- [34] Tuschhoff Ch., *The impact of NATO's Defense Planning and Force Generation of Member States*, [w:] *NATO's Post-Cold War Politics: The Changing Provision of Security*, red. S. Mayer, Basingstoke, Palgrave 2014.
- [35] *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, red. A. Józwiak, AON, Warszawa 2002.

NATO PEACEKEEPING OPERATIONS

Occurring in the late eighties and early nineties of the last century transformation of the socio-political system had to redefine NATO's purpose, taking into account the need for a rapid response to security threats and difficulties in resolving such conflicts through diplomatic and political means. The first part of the paper shows the development of the theory, and then the practice of peacekeeping operations carried out in the form of peacekeeping missions, or to achieve the objectives set out in the act with an international character, which is adopted by the international community of the UN Charter. Practical application of the provisions of the Charter dealing with crises or even armed conflict involving military contingents led to the formation of the actions called missions or peacekeeping operations. This paper discusses the adoption by the Alliance responsibilities that go beyond the organization constitutes the Washington Treaty. As a result of the extension of tasks and the consent of the Alliance to conduct missions outside NATO territory of the Member States have gone far beyond the usual activities of the organization of collective self-defense, starting to accept the role of collective security organizations. Participation of the Polish Army (PA) in the PfP, the current membership in NATO and the fulfillment of allied commitments mainly in the fight against global terrorism led to the use of the PA dedicated tactical, branches or subdivisions – the legal basis for the use of PA abroad has been described in the next section of the article.

Keywords: UN peacekeeping operations, NATO, Polish Army in NATO

DOI: 10.7862/rz.2015.mmr.42

Tekst złożono w redakcji: marzec 2015

Przyjęto do druku: wrzesień 2015